

بررسی ابعاد حقوقی قضی

اتانازیا

با رویکرد حقوق کیفری

محمد مهدی رحیمی

محسن آقاسی

عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)

تهران: بزرگراه شهید چمران،

پل مدیریت

تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲

صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵

E-mail: isu.press@yahoo.com

فروشگاه اینترنتی:

www.ketabesadiq.ir

دانشگاه امام صادق (ع)

بررسی ابعاد فقهی حقوق ایتانازیا (با رویکرد حقوق کیفری) ■ مؤلفان: محمدمهدی رحیمی،
محسن آقاسی ■ با دیباچه‌ای از دکتر محمد عاشوری ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع)
ویراستار ادبی: احسان مقصودی ■ نمایه‌سازی: رضا دیا ■ چاپ اول: ۱۳۹۲ ■ قیمت: ۷۵۰۰۰ ریال
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه ■ چاپ و جلد: زلال کونر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۳۲۰-۴

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: رحیمی، محمد مهدی، ۱۳۸۲ -

عنوان و نام پدیدآور: بررسی ابعاد فقهی حقوق ایتانازیا با رویکرد حقوق کیفری

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۳۶۰ ص.

شابک: ۹۷۸۶۰۰۲۱۴۳۲۰۴

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: مرگ آسان

موضوع: مرگ آسان (فقه)

موضوع: مرگ آسان - قوانین و مقررات

شناسه افزوده: آقاسی، محسن، ۱۳۶۳ -

شناسه افزوده: عاشوری، محمد، مقدمه نویسنده

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ عب ۷۲۶/۳ R

رده بندی دیویی: ۱۷۷۷

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۹۲۵۷۲

فهرست مطالب

۱۱		سخن ناشر
۱۳		دیباچه
۱۷		پی‌نوشت‌ها
۱۹		مقدمه
۲۰		پی‌نوشت‌ها
۲۱		بخش اول: بررسی و شناخت آتانازیا
۲۳		فصل اول. مفهوم، سیر تحولات و تعریف
۲۳		۱. مبحث اول. مفاهیم
۲۴		۱-۱. گفتار اول. مفهوم قتل
۲۷		۲-۱. گفتار دوم. مفهوم خودکشی
۳۱		۳-۱. گفتار سوم. مفهوم آتانازیا
۳۲		خلاصه بحث
۳۳		۲. مبحث دوم. سیر تحولات
۳۳		۱-۲. گفتار اول. پیشینه تاریخی
۳۴		۱-۱-۲. دوره قدیم
۳۷		۲-۱-۲. دوره معاصر
۴۱		۲-۲. گفتار دوم. نمونه‌هایی از آتانازیا

۴۱	 ۱-۲-۲. عملیات T ₄
۴۲	 ۲-۲-۲. پاپ ژان پل دوم
۴۴	 ۳-۲-۲. دکتر مرگ
۴۵	 ۴-۲-۲. تری شیاوو
۴۶	 ۵-۲-۲. عرصه هنر
۴۶	 الف. فیلم لک لک سیاه
۴۷	 ب. فیلم بیسکویت سبز
۴۸	 ج. فیلم آنانازی
۴۹	 د. فیلم دختر میلیون دلاری
۴۹	 هـ. فیلم دریای درون
۵۱	 خلاصه بحث
۵۲	 ۳. مبحث سوم. تعریف
۵۲	 ۱-۳. گفتار اول. تعاریف عمومی
۵۶	 ۲-۳. گفتار دوم. تعاریف حقوقی
۵۷	 ۱-۲-۳. ارکان تحقق جرم
۵۸	 الف. اصل قانونی بودن جرائم و مجازات ها
۵۹	 ب. عنصر مادی
۶۰	 ج. عنصر روانی
۶۱	 ۲-۲-۳. تعاریف
۶۴	 ۳-۳. گفتار سوم: تجزیه و تحلیل تعاریف
۶۵	 ۱-۳-۳. ایرادات
۶۶	 ۲-۳-۳. ارکان تحقق آنانازیا
۶۶	 الف. رفتار فیزیکی
۶۷	 ب. شرایط و اوضاع و احوال پیرامونی
۶۷	 ج. نتیجه حاصله
۶۷	 د. عنصر روانی
۶۸	 ۴-۳. گفتار چهارم. نتیجه گیری از تعاریف
۶۸	 خلاصه بحث

۷۰.....	یادداشت‌ها
۷۵.....	پی‌نوشت‌ها
۷۹.....	فصل دوم: انواع آنانازیا
۸۰.....	۱. مبحث اول. انواع آنانازیا از منظر مرتکب
۸۰.....	۱-۱. گفتار اول. آنانازیای فعال
۸۲.....	۲-۱. گفتار دوم. آنانازیای انفعالی (غیرفعال)
۸۵.....	۳-۱. گفتار سوم. بررسی و تحلیل آنانازیای فعال و آنانازیای انفعالی
۸۸.....	خلاصه بحث
۸۹.....	۲. مبحث دوم. انواع آنانازیا از منظر قربانی
۸۹.....	۱-۲. گفتار اول. آنانازیای داوطلبانه
۹۱.....	۲-۱-۱. استدلال مدافعان
۹۳.....	۲-۱-۲. ایرادات متفقدان
۹۴.....	۲-۲. گفتار دوم. آنانازیای غیر داوطلبانه
۹۷.....	۳-۲. گفتار سوم. آنانازیا اجباری
۹۹.....	۲-۳-۱. قتل عمدی
۱۰۱.....	۲-۳-۲. سقط جنین
۱۰۲.....	۴-۲. گفتار چهارم. بررسی و تحلیل آنانازیای داوطلبانه، غیر داوطلبانه و اجباری
۱۰۵.....	۳. مبحث سوم. خودکشی با مساعدت پزشک
۱۰۶.....	۴. مبحث چهارم. تقسیم‌بندی‌های مختلف
۱۰۷.....	۴-۱. گفتار اول. آنانازیای فعال داوطلبانه
۱۰۸.....	۴-۲. گفتار دوم. آنانازیای فعال غیر داوطلبانه
۱۱۰.....	۴-۳. گفتار سوم. آنانازیای انفعالی (غیر فعال) داوطلبانه
۱۱۲.....	۴-۴. گفتار چهارم. آنانازیای انفعالی (غیر فعال) غیر داوطلبانه
۱۱۴.....	یادداشت‌ها
۱۱۵.....	پی‌نوشت‌ها
۱۱۷.....	بخش دوم: آنانازیا در شریعت اسلام و رویکرد کثوری مختلف
۱۱۹.....	فصل سوم: آنانازیا در شریعت اسلام
۱۲۱.....	۱. مبحث اول. فقه امامیه

- ۱-۱. گفتار اول. مبانی آنانازیا از دیدگاه فقه امامیه ۱۲۳
- ۱-۱-۱. حق ۱۲۴
- الف. تعریف حق ۱۲۵
- ب. ویژگی‌های حق ۱۲۸
- ۱-۱-۲. حکم ۱۲۹
- الف. تعریف حکم ۱۲۹
- ب. ویژگی‌های حکم ۱۳۲
- ۱-۱-۳. حق الناس یا حق الله بودن حق قصاص ۱۳۹
- الف. تبیین حق الناس ۱۳۹
- ب. تبیین حق الله ۱۴۰
- ج. رابطه و تفکیک حق الله و حق الناس ۱۴۱
- ۱-۱-۴. نظر فقه امامیه ۱۵۰
- ۲-۱. گفتار دوم: فتاویٰ علماء و مراجع ۱۵۷
- ۲-۱-۱. آیت الله العظمی خامنه‌ای ۱۵۸
- ۲-۱-۲. آیت الله العظمی مکارم شیرازی ۱۶۰
- ۲-۱-۳. آیت الله العظمی علوی گرگانی ۱۶۱
- ۲-۱-۴. آیت الله العظمی صافی گلپایگانی ۱۶۲
- ۲-۱-۵. آیت الله العظمی سبحانی ۱۶۴
- ۲-۱-۶. آیت الله العظمی سیستانی ۱۶۶
- خلاصه بحث ۱۶۷
۲. مبحث دوم. فقه عامه ۱۶۸
- خلاصه بحث ۱۷۲
- یادداشت‌ها ۱۷۴
- پی‌نوشت‌ها ۱۷۹
- فصل چهارم: رویکرد کشورها در قبال آنانازیا ۱۸۱
۱. مبحث اول. حقوق موضوعه ایران ۱۸۱
- ۱-۱. گفتار اول. قوانین کیفری ۱۸۲

۱-۲. گفتار دوم. تجزیه و تحلیل ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰.....	۱۸۵
۱-۲-۱. مفهوم حقوقی رضایت.....	۱۸۶
الف. شرایط صحت رضایت.....	۱۹۲
ب. اذن.....	۱۹۹
۱-۲-۲. مفهوم حقوقی عفو.....	۲۰۰
۱-۲-۳. تفاوت رضایت و عفو.....	۲۰۲
۱-۲-۴. قصاص.....	۲۰۳
الف. تساری در دین.....	۲۰۴
ب. متقی بودن رابطه پدری.....	۲۰۵
ج. کمال عقل قائل.....	۲۰۶
د. بالغ بودن قائل.....	۲۰۷
هـ. محقون الدم بودن مقتول.....	۲۰۸
۱-۲-۵. جنایت.....	۲۰۹
۳-۱. گفتار سوم. بررسی موضع موافقین و مخالفین تعمیم ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰.....	۲۱۰
۱-۳-۱. مخالفین.....	۲۱۱
۲-۳-۱. ایرادات موافقین.....	۲۱۳
۳-۳-۱. بررسی و تحلیل مواضع.....	۲۱۴
خلاصه بحث.....	۲۱۷
۲. مبحث دوم. رویکرد کشورهای مختلف.....	۲۱۹
۱-۲. گفتار اول. هلند.....	۲۱۹
۲-۲. گفتار دوم. بلژیک.....	۲۲۰
۳-۲. گفتار سوم. ایالات متحده امریکا.....	۲۲۱
۴-۲. گفتار چهارم. لوکزامبورگ.....	۲۲۲
۵-۲. گفتار پنجم. ژاپن.....	۲۲۲
۶-۲. گفتار ششم. سوئیس.....	۲۲۴
۷-۲. گفتار هفتم. انگلستان.....	۲۲۵

۲۲۷.....	۲-۸ گفتار هشتم. استرالیا
۲۲۹.....	خلاصه بحث
۲۳۰.....	یادداشت‌ها
۲۳۶.....	پی‌نوشت‌ها
۲۳۹.....	منابع و مأخذ
۲۳۹.....	کتاب فارسی و عربی
۲۴۳.....	مقالات
۲۴۵.....	منابع انگلیسی
۲۴۸.....	منابع اینترنتی
۲۴۸.....	قوانین
۲۵۱.....	نمایه

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
 وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
 (قرآن کریم. سوره مبارکه النمل. آیه شریفه ۱۵)

فلسفه وجودی دانشگاه، امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و به‌رمندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام درواقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اساتید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت (ان شاء الله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

دیباچه

مرگ آسان، مرگ خود خواسته، قتل ترحم آمیز، مرگ بدون درد، مساعدت در خودکشی، مرگ با عزت، همگی تعبیری اند که در زبان فارسی برای اُتانازیا، با توجه به مصداق و شیوه های گوناگون تحقق آن به کار رفته است. در زبان فرانسه، اُتانازی (Euthanasie) از پیشوند (eu) و ریشه (tanatos) که در یونانی به معنی «مرگ» است ترکیب یافته و ظاهراً فرانسیس بیکن، فیلسوف انگلیسی قرن هفدهم میلادی که خود از جمله طرفداران آن بوده، اُتانازیا را مصطلح کرده است. اگر چه اعدام - که شکل قانونی قتل است - و اُتانازی، هر دو به سلب حیات، از انسان زنده منجر می شوند؛ اما یکی از تفاوت های اصلی آن دو در این است که محکوم به اعدام، جر در موردی که با اشتباه قضایی مواجه باشیم، کسی است که نقض هنجارها و ارزش های حیاتی جامعه را مرتکب شده است و حال آنکه در اُتانازیا کسی که به زندگی او خاتمه داده می شود ممکن است انسانی با معیارهای والای اخلاقی، سیاستمداری سرشناس یا نویسنده ای مبرز باشد. چگونگی مرگ باب ژان پل دوم در اوایل هزاره سوم میلادی همچنان در هاله ای از ابهام به سر می برد؛ در چند ماه اخیر نیز در ارتباط با چگونگی مرگ فرانسوا میتران رئیس جمهور سوسیالیست دهه هشتاد قرن بیستم فرانسه، مطبوعات فرانسوی تشکیک هایی را روا داشتند که پس از به قدرت رسیدن مجدد

سوسیالیست‌ها پس از بیش از دو دهه در آن کشور و انتخاب فرانسوا اولاند، در بهار سال ۲۰۱۲، به ریاست جمهوری به خاموشی گرایید.

چالش‌های مربوط به تجویز یا تحریم آنچه که از آن به آنانازی یا اتانازی تعبیر می‌شود، به دوران باستان و عهد فلاسفه کلاسیک یونانی بر می‌گردد. در مقابل افلاطون و برخی فلاسفه دیگر که مرگ بیماران درمان‌ناپذیر و خاتمه دادن به زندگی آنان را از لحاظ اخلاقی قابل پذیرش می‌دانستند، به فلاسفه و دانشمندان دیگری بر می‌خوریم که به صراحت مخالفت خود را ابراز داشته‌اند. در سوگندنامه بقراط چنین آمده است: «من هیچ داروی کشته‌ای را به هیچ شخصی، حتی با تقاضای او نخواهم داد و در این خصوص هرگز پیشنهاد و مشورتی نمی‌دهم».

بدون تردید در موضع‌گیری‌های موافقان و مخالفان آنانازیا، در کنار تقیده‌های اخلاقی، اعتقادات و آموزه‌های مذهبی و فلسفی نیز سهم به‌سزایی داشته‌اند. در اسلام، قتل نفس جز در موارد قصاص یا افساد فی الارض پذیرفته نیست و کشتن یک انسان محزون الدم همانند قتل همه انسان‌ها تعبیر شده است: «مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا» و بر همین سیاق زندگی بخشیدن به یک انسان همانند احیای همه انسان‌ها تلقی شده است: «وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا»^۱ از چنین منظری است که اختلاف نظر بین مذاهب مختلف یا بین فقهای هر یک از مذاهب خمس در مورد پایان بخشیدن به زندگی بیمار لاعلاج و به درخواست او، در سقوط یا عدم سقوط قصاص و نه حرمت عمل ارتكابی متمرکز شده است.

در یک‌صد سال اخیر، به‌ویژه پس از جنگ اول جهانی، بحث و اظهار نظر پیرامون ضرورت یا اجتناب از پایان بخشیدن به زندگی کسانی که مدت‌ها در حالت کما به سر برده‌اند و یا دچار بیماری‌های صعب‌العلاجی هستند که روش‌های درمانی موجود امکان شفابخشی آنان را فراهم نمی‌کند، شدت یافته است. علت این امر از یک سو تقاضای رو به افزایش بیماران

لاعالاج و از سو دیگر گرایش روز افزون برخی از پزشکان به خاتمه دادن به رنج و عذاب بیماران و اطرافیان و پرستاران آنان است. جک کورکیان (Jack Kevorkian) پاتولوژیست آمریکایی که ظاهراً با ارتکاب بیشترین موارد آنانازیا به «دکتر مرگ» معروف شد و در مواردی با تزریق مواد کشنده به حیات بیماران خاتمه داده بود تا سال ۱۹۹۹ به حدود ۱۳۰ نفر در انجام خودکشی کمک کرده است. دادگاه میشگان او را به اتهام قتل درجه دوم به ۸ سال حبس محکوم کرد وی در ۳ ژوئن ۲۰۱۱ زندگی را بدرود گفت.

با توجه به اینکه آنانازیا به اعتبار مرتکب، به فعال و غیرفعال یا منفعل و به اعتبار بیمار، به داوطلبانه و غیرداوطلبانه و حتی اجباری تقسیم می‌شود، تعاریف ارائه شده اغلب ناظر به تأکید بر یکی از اقسام آن‌اند. در مجموع می‌توان آنانازیا را «رفتاری عمدی و ارادی (اعم از فعل یا ترک فعل)، نشأت گرفته از اهداف بشردوستانه و با هدف خاتمه بخشیدن به درد و رنج بیماران خاص (لاعالاج) که توسط پزشک یا به دستور و زیر نظر او صورت می‌پذیرد و به مرگ بیمار و به آرامش رسیدن او منجر می‌شود» تعریف کرد. این تعریف که در برگرنده آنانازیای فعال و منفعل است ناظر به آنانازیای اجباری، به گونه‌ای که در آلمان نازی در سال‌های ۱۹۳۹ صورت گرفت و تحت عملیات سری T4 منجر به نابودی ظاهراً حدود دویست هزار نفر اعم از بیماران روانی، افراد مبتلا به اسکیزوفرنی، ناقص‌العقل، مصروع و کودکان زیر ۳ سال دچار عقب‌ماندگی ذهنی یا نقص عضو و یا ناتوان جسمی اساسی گردیده بودند، است. واقعیت این است که بسیاری از کشورها، خاتمه دادن به زندگی‌های مرگ‌باری را که ارزش ادامه دادن ندارند، مد نظر دارند. لیکن نگرانی اصلی آنها در این است که پذیرش آنانازیای منفعل رفته‌رفته منجر به زدودن قبح آنانازیای فعال و حتی پذیرش آنانازیای اجباری گردد! نگاهی گذرا به موضع کشورهای مختلف حکایت از آن دارد که تعداد کشورهایی که پذیرای آنانازیای انفعالی هستند (البته بالحاظ برخی شرایط) رو به افزایش است. علاوه بر سوئیس که در آن از سال ۱۹۴۰

مساعادت در خودکشی قانونی محسوب می‌شود تا آنجا که امروزه از این کشور مقصد «تروریست‌های مرگ» نام برده می‌شود، ایالت اوراگون آمریکا از سال ۱۹۹۴ با «قانون مرگ با عزت»، هلند از سال ۲۰۰۱ (با چهار شرط)، بلژیک از سال ۲۰۰۲، ایالت واشنگتن در آمریکا از سال ۲۰۰۸، لوگزامبورگ از سال ۲۰۰۸ آنانازیای منفعل را پذیرا شده‌اند. در ژاپن، نه به موجب یک متن تقنینی، بلکه در عمل رویه قضایی از سال ۱۹۶۲ پذیرای هر دو نوع آنانازیای فعال و منفعل تحت شرایطی شده است. برعکس در انگلستان مساعادت در خودکشی جرم تلقی شده و دادگاه‌ها با توسل به قاعده مسئولیت تخفیف یافته مجازات مرتکب را از حبس ابد برای قتل عمد به حداکثر حبس دایم تبدیل می‌کنند.

در قوانین موضوعه ایران، پس از انقلاب اسلامی و در ارتباط با وضعیت حقوقی اذن مقتول به قاتل برای قتل و تعمیم آن به آنانازیا با ماده ۵۴ قانون راجع به مجازات اسلامی ۱۳۶۱ و ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ مواجهه ایم. ماده ۵۴ مقرر می‌داشت: «با عفو مجنی علیه قبل از مرگ، حق قصاص ساقط نمی‌گردد و اولیای دم می‌توانند پس از مرگ او را قصاص نمایند» این ماده که ادبیات حقوقی فراوانی را موجب شد، در ماده ۲۶۸ با این عبارت تنظیم شده است: «چنانچه مجنی علیه قبل از مرگ جانی را از قصاص عفو نماید، حق قصاص ساقط می‌شود و اولیای دم نمی‌توانند پس از مرگ او مطالبه قصاص نمایند». هر چند رویه قضایی ایران تاکنون پذیرای آنانازیا نبوده است، آیا این تغییر موضع تقنینی را نباید ناظر به لحاظ واقعیت‌های موجود در فاصله یک دهه از تدوین نخستین قوانین کیفری اسلامی تلقی کرد؟

کتابی که خوانندگان عزیز پیش روی دارند، نتیجه تحقیقی است که با استفاده از منابع سرشار داخلی و خارجی و توسل به برخی استفتانات نوین و ظاهراً در قالب «طرحی تحقیقاتی» توسط محققین محترم این اثر ارائه گردیده است. ظرایف علمی- حقوقی و نکات مهم فقهی و به‌ویژه ذکر

شواهدی از اُتانازیای فعال و منفعل که طرح موضوع در محافل علمی- اخلاقی در سطح جهانی را سبب شده است، می‌تواند جذابیت این اثر را نه فقط برای حقوق‌دانان بلکه برای کلیه علاقه‌مندان و به‌ویژه دست‌اندرکاران امر درمان دو چندان کند.

محمد آشوری

بهار ۱۳۹۱

پی‌نوشت‌ها

مقدمه

«در سال ۱۹۸۸ خانمی ۶۰ ساله که به سرطان مبتلا شده بود، آرزو داشت تا در منزل خود چشم از جهان فرو بندد. یک روز صبح وقتی که از خواب بیدار شد و بدن خود را پوشیده از چیزی شبیه سوزن قرمز رنگ یافت، شوهر او وی را به بیمارستان برد و بعد آنجا را ترک کرد. روز بعد وقتی که برای بردن همسرش به بیمارستان بازگشت، هنگامی که پزشک او را معاینه می‌کرد، بیرون از اتاق قدم می‌زد. وقتی به اتاق همسر خود بازگشت، او بی‌هوش بود. سه ساعت بعد، بیمار بر اثر تزریق آپول کشنده‌ای که پزشک به او تزریق کرده بود از دنیا رفت.»^۱

در طول چهار دهه اخیر پرونده‌هایی از این قبیل به کثرت مشاهده می‌گردد. در برخی کشورهای جهان شاهد مرگ‌هایی هستیم که به‌طور خود خواسته و با پیشنهاد بیمار یا رضایت بستگان و یا تصمیم پزشک معالج، به‌صورت تزریق آمپول‌های مرگ‌آور یا افزایش دوز مصرفی دارو یا قطع دستگاه اکسیژن مصنوعی بیمار در حال اغما و کما به‌وقوع می‌پیوندد. در کنار بررسی چنین پرونده‌ها و آمار مرتبط با وقوع و انواع آن، سؤالات متعددی که ذهن انسان را معطوف خویش می‌سازد، مطرح می‌گردد. به‌عنوان نمونه، می‌توان اشاره نمود که فلسفه و چرایی پیدایش و پذیرش چنین پدیده‌ای از سوی انسان‌ها و جوامع بشری چه بوده است، به‌عبارت دیگر، انسان و جامعه

بر مبنای چه استدلال‌هایی چنین مرگی را تجویز نموده‌اند؟ انتخاب عقلانی پیش‌روی وی بوده است و یا ترجیح مصلحت؟ تمییز چنین مرگی با قتل و خودکشی کجا می‌باشد و رابطه آنها با یکدیگر چگونه است؟ نظر شریعت اسلام در این خصوص چیست؟ رویکرد فقه امامیه و فقه عامه در این موضوع به چه نحو است؟ سایر کشورها با این پدیده چگونه برخورد می‌کنند و در نهایت در عصر حاضر و با در نظر گرفتن سایر عوامل، چه رویکردی را می‌توان در این خصوص مورد مطمح نظر قرار داد؟

در این نوشتار سعی و اهتمام نگارندگان بر آن است تا با تبیین مبانی و ریشه‌های آنانازیا و انواع آن و بررسی سایر پدیده‌های مشابه، علاوه بر ارائه پاسخی مناسب به سؤالات مطروحه، بتوان رویکردی مناسب در این خصوص اتخاذ نمود.

بنابراین، علی‌هذا با چنین هدفی و ذیل دو بخش تحت عناوین «بررسی و شناخت آنانازیا» و «آنانازیا در شریعت اسلام و رویکرد کشورهای مختلف» به بررسی این موضوع می‌پردازیم.